

Géger Melinda

Lélek és forma

Gulácsy Lajos
emlékkiállítás
Kaposvárott

Kaposvárott minden év tavaszán Rippl-Rónai József születésnapján nyílik a Festők Városa Fesztivál, amely hagyományosan a képzőművészeti kultúra ünnepe a városban. A rendezvénysorozat 2006. évi fő eseménye a kaposvári Rippl-Rónai Múzeumban rendezett Gulácsy emlékkiállítás volt.

Gulácsy Lajos a magyar századforduló egyik legrejtélyesebb művésze. Rövid, mindössze másfél évtizedes alkotói pálya kíséri alakját. Hátra maradt alkotásai a bizarr fantázia és játszi kedv által megteremtett rejtélyes alakokkal, titokzatos, elhallgatásokból, hangulatfoszlányokból álló jelenetekkel a művészettörténészek számára a mai napig is számos kérdést vetnek fel. Gulácsy nem végzett művészeti akadémiát. A műveiben fellelhető kettősség – ösztönösség és kifinomult, kulturált festői érzékenység - ellentmondásai közt egyensúlyoz. A kezéből kikerülő alkotások színvonalukban is tanúskodnak az alkotóerő hullámzásáról, melyet az örületbe vezető tragikus sors is beárnyékol. Mindezekkel együtt a magyar művészet olyan kivételes alakjáról van szó, aki az emberi lélek sokkal tágabb dimenzióit fogta át, hogysesem számon kérhető lenne bármiféle stiláris konzekvencia, kiszámítottságra törekvő meggondoltság.

A művész 1882. október 12-én született Budapesten. Felmenői tipikus deklaszálódott magyar középosztálybeliek. A festő egyedüli gyermekként született apja második házasságából. Édesanyjához különösen erős kapocs fűzi: e szeretetteljes, de ugyanakkor bénító kapcsolat kötelékeiből, a szegénységgel párosuló kényszerű összezártság elől gyakran menekült külföldi tanulmányutakra.

Gulácsy Lajos:
Paolo és Francesca
MNG

A festői mesterség alapjait a budapesti Mintarajz Iskolában kezdte elsajátítani. Egy év után azonban elhagyta az intézetet, mert nem tudta megszokni a megkövetelt szigorú szabályokat. Legfontosabb tanulóiskoláit azok a művészeti tanulmányok jelentették, melyek utazásai során hatottak rá. A leggyakrabban látogatott és legkedvesebb helyszín Olaszország volt számára, ahová 1902-től betegségének kitöréséig, 1914-ig csaknem minden évben ellátogatott. Különös szeretettel mélyedt el a középkori és reneszánsz műemlékekben: székesegyházakat, képtárakat látogatott, és a benyomások sorából asszociációkon alapuló és költői képekkel megrajzolt fantáziavilágot teremtett. A romantika igazi örököse volt, aki a realitás elől múltbéli és bizarr fantasztikumból szőtt álomvilágba menekült. E mélyre szállás során fokozatosan jutott el odáig, hogy az emberi lélek rejtett arcát tárja fel. Légies nőalakok, meszeszerű történetek és egy különleges varázsú fantáziavilág került ki ecsetje alól, mely elbűvölte a kortársakat és a művészetkedvelőket ma is hívévé avatja.

Gulácsy formai megoldásai a századforduló jellegzetes szecessziós-szimbolista élményvilágból fakadnak. 1903 körüli, korai periódusában a preraffaelita szépségismény határozta meg munkásságát. Gulácsy alkotásait viszonylag nehéz korban elhelyezni. Korai műveit a

kompozíciók nyújtott, tiszta vonalvezetése, az eszményítés magas foka és a finom ritmusú, szinte zenei asszociációkat keltő formastilizáció jellemzi. Soha nem rajzolta vagy festette a közvetlen látványt: azok a városképek és a tájak, melyek képeinek jellegzetes kísérői, lelki világának külső inspirációból fakadó, sajátos visszfényei voltak. Egy sajátos, meditatív lelkiállapot, elvágódást és misztikus elhivatottságot kifejező bensőséges érzület a legfőbb jellemzője e korai alkotásainak. Eddig ismeretlennek számító Boru és Derű c. kép előterében egy smaragdzöld tájban mélybe vezető kanyargós utat látunk, előtérben egy andalgó, kosztümös szerelmespárral. Kétoldalt az utat ciprusok szegélyezik, míg a háttérben egy épület körvonalai és felette gomolygó felhők rajzolódnak ki. A kompozíció hullámzó vonalai, a sötét alaptónusból felragyogó, szinte valóságérőtelten szíkontrasztok romantikus érzelmek és az elvágódás hangulatát konkrét utalások nélkül is jól érzékeltetik.

Gulácsy munkásságának jellegzetes darabjai a korai önarcképek, melyeket a művészi elhivatottság szent áhítata nosztalgiával, poézissel és szelíd melankóliával tölt el. (A művész áhítata, 1902; Önarckép virággal, 1903; Francesca da Rimini és Paolo Malatesta, 1903)

A művészi kiteljesedést 1907-től szakmai sikerek igazolják vissza. Budapesten 1907-ben csaknem 100 mű-

vét állította ki Márffy Ödönnel közös kiállításon az Uránia műkereskedésben. 1909-ben részt vett a MIÉNK művészeti csoportosulás második kiállításán, és műveivel bemutatkozott Nagyváradon is. Megkapta az elismerést jelentő Ferenc József ösztöndíját, művészeti tárgyú kritikáit, írásait az *Egyetemi Lapok*, *A Ház*, *Kritika* és a *Nagyváradi Napló* is közölte. Barátságot kötött Juhász Gyulával, Adyval, és a Holnap kör íróival, költőivel. A közönség előtt megjelentek sajátos álomvilágának szépirodalmi megfogalmazásai is egy képzeletbeli város, *Na 'Conxypan* játékos-groteszk meséivel.

Az 1910-es évekre Gulácsy festészetébe fokozatosan beleszővődött a lélek sötét oldalának feltárására törekvő igyekezet és a tragikus életérzés. Képei egyre gyakrabban szólnak a létezés és másik dimenziójáról, ahol a lélek racionális úton meg nem ragadható belső erők martalékává válik. Az elmúlás gondolata és ennek kapcsán a halál megidézése mélységes szorongásba, borongós hangulatú, expresszív művészi erővel megelevenített víziókba és látomásos sejtelmekbe fordult. A kaposvári kiállításon bemutatott alkotások nagy részét tették ki e korszak művei. Középkori autodafék, inkvizíciós boszorkányégetések, a szerelmi szenvedély extázisa, misztikus vagy éppen erotikus találkozások felkavaró és mindent felülmúló káprázatai nyomán a sötétebb és drámaibb tó-

Gulácsy Lajos: Don Juan kertje 1910 RRM

Gulácsy Lajos: Autodafé 1910 k. Első Magyar Látványtár

Gulácsy Lajos: Álom 1910 k. RRM

nusok váltják fel a korábbi nosztalgikus atmoszférát. (Ex-tázi; Idill) A víziószerű megjelenítés a festék anyagta-lanításával légies stílussal járt, míg más esetekben expresz-szív, keményebb hangú, „firkálós” gesztusok veszik át a fő kompozicionális szerepet. Gulácsy képi tereibe egyre gyakrabban szövődnek az irrealitásba forduló torz, gro-teszk arcok, alakok, drámai jelenetek, mint az emberi lé-lek mélyéből felszínre tört megformálhatatlan, kifejezhe-tetlen rettenet szimbolikus megfelelői.

1914 körül a világháborús izgalmak súlyos félelemérzés-sel töltötték el a művészt. Pszichológiai állapota, nyugta-lan, ingatag kedélyének megnyilvánulásai és az elhatal-mosodó depresszió már az elkövetkezendő tragédiára utalnak. Velencében éri az idegösszeroppanás, ahol a San Servolo gyógyintézetben ápolják Magyarországra va-ló hazaszállításáig. 1914-18 között drámai harcot vív al-

kotóerejének megőrzéséért. Utolsó alkotói periódusának tiszta pillanataiban remekművek kerültek ki kezéből. 1918 után a betegség elhatalmasodik rajta: érdeklődése bezá-rul, és az őt övező elismerés, dicsérő kritikák és kiállítási sikerek már nem érik el szellemét. 1924-től Budapesten a Moravcsik klinika betege. Skizofréniával kezelik egészen 1932. február 21-én bekövetkezett haláláig.

Gulácsy életműve halála után szétszóródott, részben megsemmisült, ezért ma nehéz feladat összerendezni, át-tekinteni. Utolsó, nagyobb keresztmetszetű emlékkiállítá-sa 1966-ban volt a székesfehérvári István Király Múzeum-ban. A Rippl-Rónai Múzeumban, júniusban rendezett, vi-szonylag bő áttekintést adó kiállítás, a hazai közgyűjte-mények és műgyűjtők anyagból kikerült több mint 100 alkotás segítségével idézte meg ezt a kimeríthetetlen, ti-tokzatosságát máig őrző festői oeuvre-öt.